

En Fazla Suriyeli Göçmen Alan Beş Kentin Emek Piyasalarında Değişimi: 2011-2014¹

Kuvvet LORDOĞLU*
Mustafa ASLAN**

Öz: Bu çalışma resmi işgücü verilerinin bir bölümünün beş sınır kenti üzerinden değerlendirilmesi ile oluşturulmuştur. Burada amaçladığımız özellikle Suriye iç savaşının iş piyasaları üzerindeki etkilerini görmek ve değerlendirmektir. Bu bağlamda incelenen beş sınır kenti en çok Suriyeli göçmenin bulunduğu veya yerleştirildiği kentlerdir. Barınma merkezleri dışında yaşayan Suriyeli Göçmenlerin en fazla bulunduğu sınır kentleri yoğunluk sırasına göre Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Mardin ve Kilis illeridir. (AFAD Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar 2013 Araştırma Raporu) Bu illere ait işgücü verileri 2011 ve 2014 yılları arasında değerlendirilerek ek değişimin sonuçları tartışmaya açılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli Göçmen, İşgücü, Çalışma Hayatı

Change of Labour Markets of the 5 Cities Which Allow Migrants at Most: 2011-2014

Abstract: This study is formed by the evaluation of some parts of formal labour force data in terms of 5 border cities. Our aim is to see and evaluate the impacts of Syrian civil war on labour markets. The 5 border cities, in this sense, host the most Syrian migrants. Border cities hosting the most Syrians outside the shelters are respectively Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Mardin and Kilis. (AFAD Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar 2013 Araştırma Raporu). Results of labour force data of these cities between 2011 and 2014 will be evaluated and be the case for further discussions.

Keywords: Syrian Refugee, Labour Force, Labour Life

Giriş

Bu kısa inceleme en çok sözü edilen göçmen grubu olan Suriyelilerin Türkiye içinde yerleştikleri ve sayıca önemli orana sahip oldukları beş kentin emek piyasalarında yol açtığı değişimi anlamaya çalışma denemesidir. Elimizde bulunan bazı sayısal

¹ Makalenin Geliş Tarihi: 14.09.2015

* Prof. Dr. Kocaeli Üniversitesi İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Çalışma Ekonomisi

** Yrd. Doç. Dr., Artuklu Üniversitesi Yabancı Diller Bölümü

verilerin düşündürdüğü bir çerçevenin saha içinde yapılan gözlem ve mülakatlarla bir yanı ile doğrulukları anlaşılmaya çalışılmış bir yanı ile eksik kalan yönleri üzerinde tartışma zemini ortaya konmak istenmiştir.

Bu kentlerde işgücü piyasalarının yeniden şekillenışı üzerinde henüz geniş çaplı bir düzenleme (yasal veya idari) yapılmadığı için görüşülen bütün yöneticilerin iş gücü açısından sorunu tanımlamakta zorlandıkları, ve oldukça liberal sayılabilecek ölçüde yardım, destek ve misafirperverlik gibi kavramlar çerçevesinde sorunu çözmeye çalıştıkları sezilmiştir. Uzun erimli politika oluşturmak ile misafir kavram setlerinin çelişkisi saha da net olarak gözlemlenebilmiştir. Özet olarak seçilen beş kentte yerleşen Suriyeli göçmenlerle dolaylı ve dolaysız ilişki içine girenlerle, onlarla hiç bir ilişki içine girmeden sadece iş piyasalarındaki değişimden etkilenenlerle ve kamu idaresinde yöneticilik yapanlarla görüşülmüş, onların konu ile ilgili görüşleri dikkate alınarak bu çalışma tamamlanmıştır.²

Burada dikkate aldığımız bölgenin emek piyasalarındaki değişimi için sınırlı bir dönem dikkate alınmaktadır. Tunus'da başlayan siyasi hareketlerin komşumuz Suriye'ye kadar gelişi ve iç çatışmaların başlaması 2011 Mart–Nisan aylarıdır. Doğal olarak bu çatışmaların komşusu olan ülkeler, diğer uzak ülkelere göre daha erken bir dönemde göç ve göçmen sorunları karşılaşmaya başlamıştır. (Suriye örneğinde en fazla göç alan ülkeler UNCHR ye göre Türkiye, Ürdün ve Lübnan olmuştur.) Bu itibarla ele alınan dönemin başlangıcı 2011 den, saha araştırmasının tamamlandığı Nisan 2015 arasındadır. Dönemin dışında saha çalışmasındaki ikinci sınırlama Suriyeli göçmenlerin sayısal olarak en yoğun bulunduğu kentler üzerinden yapılmıştır. Gelenlerin yerleştirildiği geçici barınma merkezleri dışında kalan Suriyeliler tüm ülkeye yayılmış olsalar da çoğunluğu Hatay Kilis Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin şeklinde sıralanan beş ilde yoğunlaşmaktadır.(Kirişçi 2014: 17)³Bu illerin bir diğer özelliği sınıra komşu olmaları ve sınırın hemen öbür tarafındaki köy ve kasabalarla uzun yıllara dayalı akrabalık ve aşiret ilişkisinin bulunmasıdır. Beş kent içinde akrabalık ilişkilerinin en yoğun olduğu iki kent Şanlıurfa ve Kilis olmaktadır. Ayrıca aynı dilin paylaşılması ve kültürel benzerlikler söz konusu beş kenti Suriyeli göçmenler açısından bir cazibe merkezi haline getirdiği anlaşılmaktadır. Bu bölgede süren çatışmaların durması halinde göç eden insanların geri dönüşleri onlara ciddi kolaylıklar sunmaktadır. Bu konuda yapılmış birçok çalışma göç edilen yer ile menşei ülke arasındaki yakınlığın sağladığı üstünlükleri açıklamaktadır. (M.Tuba Aktaş 2015: 201)

² Bu bölgedeki beş il için Nisan 2015 tarihinde bölgedeki çeşitli kanaat önderleri ve STK temsilcileri ile iki araştırmacı toplam 36 derinlemesine görüşme yapmıştır. Toplanan bilgilerin bir bölümü bu görüşmecilerle yapılan mülakatlar sonucu elde edilmiştir. Sınırlı sayıda göçmen işçi ile görüşme yapılmıştır. Bazı görüşmecilerin isimleri istekleri doğrultusunda saklı tutulmuştur.

³ Bu beş il ayrıca çatışma bölgesine yakınlığı, bu nedenle göç etme maliyetlerinin düşüklüğü ve sınır kapıları dışında kolay geçiş imkanı sunulması nedeni ile göçmenlere kolaylık sağlamaktadır.

Beş Sınır Kentine Ait İşgücü Veriler

Suriye ile sınırlarımızı oluşturan 911 km²'lik alan üzerinde beş sınır ilimiz bulunmaktadır. Bu sınırların Hatay ili dışındaki alanı 1939 yılı öncesinde saptanmıştır. Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa ve Mardin illerinin önemli bölümünün yerleşim birimleri bu hat üzerinde toplanmıştır. Bu hat üzerinde Suriye ile komşu olan beş ilde toplam nüfus 2013 yılı için 6.055 bin olarak görülmektedir.(TÜİK 2014) İçişleri Bakanlığı Kasım 2014 verilerine göre bu illerdeki kayıtlı Suriyelilerin sayısı toplam 699 bin olarak görülmektedir.(ORSAM 2015: 15) Resmi olmayan verilere göre bu illerde kamplar da dahil olmak üzere yaşayan Suriyelilerin sayısı 1 milyon ile 1.5 milyon arasında değişmektedir.⁴ Bu sayı beş ilin toplam nüfusunun resmi verilere göre yüzde 11 i resmi olmayan verilere göre ise yaklaşık olarak yüzde 16'sını oluşturmaktadır. Beş ilin dışında yaşayanlar ve kayıtsız olan Suriyeli göçmenleri dahil ettiğimiz zaman resmi olmayan verilere göre Türkiye'deki sayının 2 milyon kişinin üzerinde olduğunu varsayabiliriz. Bu durumda Suriyeli göçmenlerin genel nüfusa oranı yüzde 2 düzeyine ulaşmış olmaktadır. Beş il için gözüken Suriyeli Göçmen sayılarının başka illere göçü veya geri dönüşler nedeni ile hızlı bir değişiklik gösterdiği için kesin olabilecek verilere ulaşmanın mümkün olduğunu düşünmüyoruz.

Beş il için işsizlik oranlarındaki değişim:

	Gaziantep	Kilis	Şanlıurfa	Mardin	Hatay
2010	13.4	10.1	12.7	9.1	13.9
2011	14.4	12.6	8.0	12.3	12.7
2012	11.2	10.4	6.2	20.9	11.4
2013	6.9	7.7	16.3	20.6	12.2

Kaynak: TÜİK İl bazında işgücü göstergelerinden düzenlenmiştir. 2011,2012,2013

Yukarıda beş kentin işsizlik oranları görülmektedir. Bu oranların 2013 yılı Gaziantep ve Kilis hariç kalmak üzere Türkiye işsizlik oranlarının üstünde seyretmektedir. Güneydoğu Anadolu bölgesinin geleneksel olarak işsizlik oranları diğer bölgelere göre daha yüksek oluşunun gerisinde bölgenin diğer bölgelere göre daha az yatırım alması ve bölgenin hakim unsurunun tarım sektörü olması, Gaziantep dışında hızlı göç vermesi gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Gaziantep ise bu bölgenin lokomotif düzeyinde ve önemli bir sanayi kentidir. Gaziantep beş sınır kenti arasında net göç oranı pozitif olan tek kenttir. (TÜİK Nüfus ve Konut araştırması 2011) Ayrıca dikkat çeken bir diğer nokta Gaziantep 2000-2013 yılları arasında nüfus artış hızında diğer illere göre ilk sırada yer almaktadır. (Ekovizyon 2014: 29) Göç alması, yüksek nüfus artışına sahip olması ve

⁴ Resmi olmayan veriler bölgelerdeki İl göç idaresi, İnsani yardım yapan çeşitli STK'lardan ve diğer kaynaklardan alınan tahmini değerlerdir.

buna karşılık istihdam oranının yükselmesi Gaziantep sanayi üretiminin niteliğinden kaynaklanmaktadır. Gaziantep aynı zamanda yüksek bir ihracat potansiyeline de sahip bir kendir. Bunun dışında işgücüne katılım oranı ve istihdam oranı 2010 yılı sonrası yüksek seyretmektedir. İşsizlik oranı yüksek olan diğer iller arasında Şanlıurfa ve Mardin gelmektedir. Bu illerin yatırım teşvik sistemi içinde olmasına rağmen yeterli istihdamı yaratmadıkları anlaşılmaktadır. (Y: Çolak 2015)

Suriyeli Göçmenlerin İşgücü Piyasalarına Beş Kent Temelinde Oluşan Etkiler

Türkiye'ye çeşitli yollarla giriş yapan Suriyeli göçmenlerin en yoğun olarak yaşadıkları iller dışında da iş piyasalarına dahil olduklarını bilinmektedir. Ele alınan beş ilin dışında en yoğun Suriyeli nüfusu barındıran İstanbul, Adana, Mersin, Konya, Kahramanmaraş, Konya, Bursa ve Ankara'dır. Bu illerin sanayi ve hizmet sektörlerinin istihdam yaratma kapasitesi diğer illere göre daha fazla olduğu için bu illerde ikamet eden Suriyeli göçmenlerin iş piyasasına dahil olmalarını basına yansıyan haberlerde de anlaşılmaktadır.⁵

Suriye'den gelen göçmenlerin geliş tarihleri farklı olmakla birlikte gelişlerini takip eden bir süre sonra iş piyasalarına dahil olmaya başlamışlardır. İstihdam edilmek ve bir işte çalışmak arzularında temel saik gelir düzeylerinin kendi ülkeleri de dahil olmak üzere düşük olmasıdır. Bununla beraber Suriyeli göçmenlerin gelir düzeyleri arasında ciddi farklar bulunmaktadır. Gelir düzeyi yüksek olan Suriyelilerin Türkiye'den ayrılma ve batı ülkelerinden birine yerleşme niyetleri daha fazla belirgindir. Türkiye'de kalma niyeti taşıyanların da bir bölümünün halen ülkeleri ile bağlantıları devam etmektedir.

Türkiye içinde yoğun olarak Suriyelilerin yaşadıkları illerde Suriyelilerin iş piyasalarına üç farklı biçimde dahil oldukları görülmektedir. Bu nitelikleri illerin ekonomik durumlarına göre değişmektedir. Örnek olarak Mersin ve Gaziantep illerinde ticaret ve sanayi ile iştiğal eden sadece Suriyelilerin kurdukları çok sayıda şirket bulunmaktadır. Sadece Gaziantep için kurulan şirket sayısı 17-18 civarındadır. Bu şirketlerde çalışan çok sayıda Suriyeli göçmen bulunmaktadır.⁶

Suriyeli göçmenlerin şirket kurmaları getirdikleri sermayeler üzerinden, bazen de Türk ortak olarak çalıştıkları anlaşılmaktadır. Kurulan yeni şirketlerin dışında Suriyeli göçmenlerin bağımsız işyerleri açtığı esnaf ve zanaatkarlık yaptığı görülmektedir. Bu tür işyerlerinin başta perakende gıda sektörü olmak üzere, kahvehane, berber ve kuyumculuk alanlarında yoğunlaştığı gözlenmektedir. Bu işyerlerinin herhangi bir vergi muafiyeti olmamakla birlikte, yerel vergi daireleri ve

⁵ Bu konuda yapılmış bir çalışma 2013-2014 arasında basında çıkan haberleri derlemiştir. E. Akdeniz, "Mülteci İşçiler", Evrensel Kültür Kitaplığı, 2014 ss:105-140

⁶ Gaziantep Sanayi Odası genel sekreter yard. Yusuf İzzettin İymer görüşme notları 13.04.2015

denetim elemanlarının Suriyeli işverenlere karşı belirli bir hoşgörü ile davrandıkları anlaşılmaktadır.⁷

Suriyeli göçmenlerin iş piyasasına dahil oldukları muhtemelen en geniş alan bağımlı olarak çalışmalarıdır. Bu bağımlılık ilişkisi ücret temeline dayalı olarak başta inşaat, tarım, ticaret ve sanayi sektörlerinde oluşmaktadır. Bu sektörler içinde vasıf düzeyi yaptıkları işe uygun göçmenler olduğu gibi yapılan işin çok üzerinde vasıf düzeyinde de çalışan Suriyeli göçmen işçiler bulunmaktadır.

Bağımlı çalışma ilişkisinin Suriyeli göçmenler açısından en temel sorun alanı ücretin yapılan işe göre yerli işçinin aldığından yaklaşık yüzde 50 altında olmasıdır. Bu ücret farklarının vasıf gerektiren alanlarda örneğin usta işçilik gerektiren (taş işçiliği bunlardan biridir.) iş kollarında benzer ücret düzeyinden ücret ödenmektedir. Ancak ücret temelli sorunların sadece düşük ücretten ödeme olarak kalmadığı bazı durumlarda hak edilen ücretin bile ödenmek istenmediği örnekler bulunmaktadır. Suriyeli Göçmen işçilerin iş piyasalarındaki karşılaştığı mağduriyetlerin çok çeşitli örneğine beş kentin tümünde araştırma esnasında rastlanmıştır.

Hatay

Hatay Suriye iç savaşından sınır kapıları ve geçiş imkanları nedeni ile en fazla etkilenen kentlerden biridir. Özellikle Suriye'deki iç savaşın vurucu etkisini Reyhanlı kentinde yaşanan bombalı saldırı ile en düzeyde hissedilmiştir. Toplam olarak beş kamp içinde yaklaşık 15 bin kişi, kamp dışındaki Suriyelilerle birlikte toplam sayısının yaklaşık 250 bin kişi olduğu tahmin edilmektedir. Kamplarda ve kamp dışında kalanların iş piyasalarına farklı biçimlerde katılmaktadırlar. Hatay için işgücü açısından etkileri üç ana başlık altında toplamak mümkündür.

Suriyeli Göçmenlerin Bağımlı Çalışmaları

Bu grupta çalışanları yoğunluğu nedeni ile tarım işçileri ve tarım dışı alanlarda olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür. Tarım alanı Suriyeli göçmenlerin çapalama, ekim, mevsimlik işçilik, ürün toplama farklı iş gruplarını içermektedir. Bu işlerde çalışan göçmenler, genel olarak kendi ülkelerinde de çiftçilik yaptıkları anlaşılmaktadır. Gündelik işçi ücretleri yerli işçiye göre daha düşük ve aracının payı önceden işvereni tarafından kesilmektedir. Tarım dışı alanlarda çalışan Suriyeli işçilerin imalat sanayi, inşaat ve hizmet sektörlerinde çalışmaktadırlar. Yapılan işler bölgenin diğer illerinde olduğu gibi vasıf düzeyi düşük yerli işçiler tarafından yapılmak istenmeyen işler olmaktadır. Ücret düşüklüğü işverenler tarafından çoğu kez “ bir yerli işçi yerine iki Suriyeli çalıştırmanın daha uygun “ olacağı biçimde aktarılmaktadır. Bu tür işlerin başta inşaat olmak üzere mevsimlik tarım işçiliğinde

⁷ Bu noktada Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğünün 26.08.2013 tarihli ve 80391 sayılı yazılı emirleri ile Vergi dairelerine Suriye uyruklu olan vergi mükelleflerinin geçici kimlik belgelerinin yeterli olacağı bunun dışında ikamet izni belgesinin istenmesine gerek olmadığı, bu belgenin sadece şirket kuracak Suriye uyruklu olanlardan bilahare getirmek kaydı ile alınabileceği ifade edilmiştir.

yoğunlaşmaktadır. Hatay ilinin bütün ilçelerinde Suriyeli işçi bulunmasına rağmen en fazla yoğunluğun Cilvegözü sınır kapısına yakınlığı nedeni ile Reyhanlı ilçesi içinde toplanmıştır. Reyhanlı ve Antakya şehir merkezlerinde Suriyeli İşçilerin toplandığı ve iş beklediği alanlar bulunmaktadır.

Suriyeli Göçmenlerin Bağımsız çalışmaları;

Hatay ili içinde Suriyeli göçmenlerin küçük esnaf olarak işyeri açarak faaliyette buldukları gözlenmiştir. Bu ticaretten yörede iş yapan küçük esnaf ve sanatkârın olumsuz etkilendiğine dair bilgiler alınmıştır. Reyhanlı İlçesinde ve Suriyeli göçmenlerin yaygın olarak oturdukları yerlerdeki yerli esnafın mükellefiyetlerin belirli oranda azaldığı açıklanmıştır.⁸ Ayrıca Hatay ekonomisinin önemli kaynaklarından biri olan sınır ticaretinin savaş nedeni ile durması 25 bin ailenin bu ticaret nedeni ile olumsuz olarak etkilendiğini belirten raporlar bulunmaktadır. . (Gaziantep-Hatay raporu 2012: 58) Hatay ve diğer illerde yoğun olarak şehirde yaşayan Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitimi de bir bölümü Suriyeli Öğretmenler tarafından verilmektedir. Bu öğretmenlerin Suriye’de izledikleri müfredatı takip ettikleri, dersleri Arapça verdikleri, aldıkları ücretin ortalama olarak değişmekle birlikte kamp içinde ise 170 USD kamp dışında ise 230 USD olduğu ve bu ücretin UNICEF tarafından ödendiği anlaşılmaktadır. ⁹ Aşağıda Reyhanlı ilçesinde çekilen sadece Suriyeli öğrencilerin eğitim gördüğü iki okul’un girişi görülmektedir.

Gaziantep

Bölgedeki beş il arasında en fazla ekonomik gelişmeye sahip olanı ve ilginç bir şekilde Suriye iç savaşından bu yana işsizlik oranı azalan, hareketli ve canlı bir iş

⁸ Hatay SMMMO başkanı Abdullah Korkmaz ile yapılan 11.04.2015 tarihli görüşme notları

⁹ Gaziantep MEB şube müdürlüğünden 13.04.2015 tarihli bilgi notu

piyasasına sahiptir. Bu açıdan bakıldığında en fazla nüfus artış oranına sahip olması yanı sıra, Suriye ile ticareti de çok büyük oranda artış gösteren bir ildir. 2012 yılına göre 2013 yılında Suriye için yapılan ihracatın yüzde 467 oranında yani beş kata yakın bir düzeyde artmıştır. İhracatın daha çok gıda ve çimento ürünlerini içermesi gerçekleşen ticaretin savaşın yıkımları ile yakından ilgili olduğunu göstermektedir.

Gaziantep kenti en fazla sayıda Suriyeli nüfusu barındıran illerden biridir. Ancak kentin sahip olduğu küçük sanayi niteliği Suriyelilere istihdam olanağı sağlamıştır. Gaziantep'te yapılan bir araştırma çalışan Suriyeli göçmenlerin yüzde 63'ünün kendi vatandaşları ile çalıştığını göstermektedir (SABR İstatistik Araştırmaları 2015: 10). Ayrıca Suriye vatandaşlarının getirdikleri sermaye sayesinde burada şirket kurdukları, ticaret ve üretim yaptıkları anlaşılmaktadır. Gaziantep Ticaret Odası'na 2014 itibarı ile kayıtlı 209 Suriyeli firma (ORSAM 2015: 21) ve sanayi odasına kayıtlı 18 firma bulunmaktadır. Sanayi kuruluşlarının orta büyüklükte olanları tekstil ve gıda sanayi için üretim yapmaktadır. Bunların dışında küçük imalatın da yaygın olduğu Gaziantep'te lastik terlik üretimi yapan çok sayıda işyeri bulunmaktadır.¹⁰ Gaziantep kenti bölgenin önemli sanayi ve ticaret odağını oluşturduğu için, birçok küçük işyerinin Suriyeli göçmenler tarafından işletildiği görülmektedir. Küçük esnaflık olarak adlandırılan işyerleri arasında en yaygın olanı kahve (aromalı ve farklı türde kahvelerin bulunduğu) satış ve sunum işyerleri, lokantalar, ekmek imalat yerleri, turizm-seyahat acente işletmeciliği, yöresel ürünlerin satıldığı yerler olduğu görülmektedir. Ayrıca küçük sanayi içinde ve atölyelerde triko, kilim-savan, battaniye vb. küçük üretim yapıldığına ilişkin bilgiler alınmıştır.¹¹ Açılan bağımsız işyerlerinin belirgin biçimde bir hoşgörü ile karşılandığı daha önce Gelirler Kontrolörlüğü ilgili yazısı ile belirtilmişti. Benzer bir açıklama bu konuda yapılan bir görüşme esnasında da ortaya konmuştur. Görüştüğümüz kişi bu durumu şu şekilde açıkladı:

“Suriye’den gelenlerin iş kurma taleplerindeki artış sonrasında Maliye Bakanlığı’ndan görüş istendi ve talep edilen evrak-belgelerin Suriyeliler tarafından temininde zorluk yaşandığını belirtilmesi üzerine, bakanlık bir yazı gönderdi. Gelen yazıda özetle “evrak-belge taleplerini oldukça azaltın, muadil belgeler ile işlemleri yürütün ve işlemleri kolaylaştırın” diyor.

Bölge illerinde çok sayıda yardım kuruluşu çalışmaktadır.¹² Bu kurumlardan alınan bazı bilgiler gelen Suriyeli göçmenlere ülkeye uyum, sağlık ve beslenme gibi

¹⁰ Yusuf İzzettin İymer ile 13.04.2015 tarihinde yapılan görüşme notları

¹¹ 23.4.2015 tarihli M.G görüşme notları

¹² Bu Kurumların kayıtlara geçen ve resmi olarak belirlenenleri şunlardır. Refugee Education Trust (RET), Danish Refugee Council (D.R.C), Concern Worldwide Turkey, Medecins Sans Frontieres (MSF), Norwegian Refugee Council (NRC), AAR JAPAN, Uluslararası Ortadoğu Barış ve Araştırma Merkezi (IMPR), UNHCR International Rescue Committee (IRC), International Medical Corpd ,(IMC), Şanlıurfa STK'ları İnsani Yardım Platformu, Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı

konularda ilk ve acil yardım hizmetlerinin sağlandığı göstermektedir. Bu yardım kuruluşları dışında bölge illerinde faaliyet gösteren çok sayıda uluslararası kuruluşun bulunduğuna ve yardım sağladığına ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Hatay ilinde yapılan bir görüşmede 28 yardım derneği bulunduğu bunlardan 14 tanesinin faal olduğu belirtilmiştir.¹³

Gaziantep ve diğer illerde birbiri ile ilişkili olarak çalışan çok sayıda yardım kuruluşunun aktardığı bilgilere göre iş piyasasında düşük ücretle çalışmanın yanı sıra ücretin alınmaması, vasıf düzeyinin çok altındaki işlerde çalışma gibi sorunlar öne çıkmaktadır. Gaziantep'te Suriyeli göçmenlerle ilgili yapılan bir araştırma sonuçlarına göre, alınan ücretlerin düşük olması yanı sıra, meslekleri olmayan işlerde çalışanların oranı bir hayli yüksektir (SABR İstatistik Araştırmaları 2015:9).

Kilis

Kilis ekonomik ve sosyal göstergeleri açısından oldukça küçük ve gelişme düzeyi sınırlı olan bir ildir (TÜİK Seçilmiş Göstergelerle Kilis 2013). Net göç hızı en yüksek olan illerden biridir. Sağlık göstergeleri açısından bebek ölüm oranı genelinde Türkiye en yüksek olan ildir. Diğer yandan kendi yerleşik nüfusundan daha fazla göçmen barındıran yerleşim yerlerinden biridir. Sınıra ve Halep kentine yakınlığı nedeni ile çok sayıda Suriyeli göçmeni barındıran Kilis'in aslında bir transit merkezi olduğu, burada kayıt altına alınan Suriyeli göçmenlerin daha sonra farklı illere gittikleri aktarılmaktadır. İl içinde kalanların toplam geçiş yapanlara oranı yüzde 20 civarındadır. İl dâhilinde iki konaklama merkezi bulunmaktadır. AFAD bilgilerine göre bu merkezlerde 2014 Kasım itibarı ile 37 bini aşkın Suriyeli göçmen barınmaktadır (AFAD brifing notları 2014).

Gelen göçmenlerin tümünün savaş nedeni ile gelmedikleri, bir kısmının eğitim ve sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanmak için geldikleri, hatta aralarında çok sayıda diyaliz hastası bulunduğunu ifade edilmiştir. Diğer kentlerde olduğu gibi Kilis içinde göçmen işçilerin yaygın olarak inşaat ve tarım alanlarında çalıştıkları, ama kendi işyerlerini açanlar da olduğu aktarılmaktadır.

Kilis sınıra çok yakın bir kent olması nedeni ile akrabalık ilişkilerinin yol açtığı çeşitli yardım mekanizmaları, farklı kuruluşlar tarafından Suriyeli göçmenler için işletilmektedir. Kilis kentinde Suriyeli göçmenlerin görünürlüğü diğer illere göre daha fazladır.¹⁴ Bu bağlamda yardım yapan kuruluşların maddi destek yerine göçmenlerin üretime katılmaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Özellikle bu noktada çeşitli iş aletleri yardım kuruluşlarınca göçmenlere verilmektedir. (bu amaçla örneğin dikiş makinesi, badana yapmak için boya veya fırça alınması, kadınlara da kuaför malzemesi verilmesi.vbg.) Gelen göçmenlerden eğitimli olanları yardım

¹³ Bu derneklerden bazılarının ismi şöyle: Suriye Nur derneği, Suriye Türkleri Eğitim Derneği, Hayata Destek Derneği ve Keldani Asurî Derneği. M.B. ile yapılan 11.4.2015 tarihli görüşme notlarından

¹⁴ 14.4.2015 tarihli Y.F.A görüşme notları

kuruluşlarında günlük 50-60 TL ücretle çalıştırılmaktadır. Bu kişiler Arapça bildikleri için Suriyeli aileler arasında değerlendirme anketi yaparak, yardım alacak aileleri saptadıkları, sürekli çalışan Suriyeli göçmenlerin ise kadrolu ve maaşlı olarak aylık 1000 USD civarında bir ödeme yapıldığı görüşmelerden anlaşılmaktadır.¹⁵

Suriye'deki iç savaş öncesinde Kilis kenti sınıra yakın oluşu nedeniyle canlı bir ticaret merkeziydi. Örneğin savaş öncesi yaklaşık 6000 Kilisli aile geçimini kaçakçılık ile sağlarken savaşın patlak verdiği 2011 sonrası kaçakçılık faaliyeti sadece bazı köylerle sınırlı kalmıştır (ORSAM 2015: 24-25). Çok sayıda göçmenin bulunmasının ortaya koyduğu yaşamsal bir sorun da, barınma ile ilgili olarak kiralardan yükselmesi ve alt yapının yetersiz kalışı ile ilgilidir. Kilis'in sınırlı ekonomik yapısı nedeniyle gelen göçmenlerin arasında çocuk işçiliğinin yüksek olduğu, bunların çöp toplama işinde veya küçük gıda satıcılığı yaptıkları görülmektedir.

¹⁵ 14.4.2015 tarihli P.E görüşme notları

Kilis ili şehir merkezinde çok sayıda Suriyeli göçmen bulunması nedeniyle yol ve belirli noktalarda İngilizce ve Arapça levhalar bulunması kentin karşılaştığı sorunların altından kalkmak için bulduğu çözümler olarak görülmektedir.

Kilis'te Suriyeli göçmenlerin barındığı iki kamp bulunmaktadır. Bu kamplardan biri olan Öncüpınar yerleşim yeri Suriye sınırı ile tampon bölge arasında kalan arazide inşa edilmiştir. Bu kent içinde yaklaşık 20 bin kişi konaklamaktadır. Her aile için verilen alan yaklaşık 21 metrekaredir. Okul, sağlık ve alışveriş merkezinin bulunduğu kent içinde yaşamın temel ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmaktadır. Buralarda konaklamanın esasları ve güvenliği Kilis Valiliği tarafından düzenlenmektedir.

Şanlıurfa

Gaziantep'ten sonra bölgenin en büyük ili Şanlıurfa'dır. Şanlıurfa büyük toprak mülkiyetine sahip araziler üzerinde kuruludur. Ataerkil ve geleneksel ilişkiler bu yörede daha yaygındır. Kapsadığı alan açısından ve il nüfusunun kırsal alandaki ağırlığı yüksek olan bir sınırlıdır. İstihdam edilenlerin yaklaşık yüzde 32'si tarım ile uğraşmaktadır (TÜİK 2014). Özellikle pamuk bölgenin en önemli ürününü oluşturmaktadır.

Diğer yandan Suriye'den gelen göçmenlerin etnik yapılarına göre farklılaşması en fazla bu kent içinde görülmektedir. Kent içinde bulunan toplam 4 kampta 80 bini aşkın Suriyeli göçmen bulunmaktadır. AFAD bilgilerine göre Şanlıurfa'da kamplar dışında kalanlarla birlikte toplam Suriyeli göçmen sayısı 350-400 bin olduğu tahmin edilmektedir.

Makinelili tarımın yaygınlaşması ile birlikte bir yandan civar illerden gelen mevsimlik tarım işçiliği azalırken diğer yandan Şanlıurfa'dan diğer illere mevsimlik tarım işçiliği göçü artmıştır. Mart-Kasım ayları arasında fındıktan soğana kadar birçok tarım ürününde çalışmak üzere, ilden mevsimlik tarım işçiliği göçü olmaktadır. Mevsimlik tarım işçiliği göçü Şanlıurfa dışında Mardin, Siirt, Diyarbakır ve Adıyaman gibi yörelerden de yoğun olarak olmaktadır (Aslan, 2013: 132). Şanlıurfa'ya dışarıdan gelen ve pamuk toplama işinde çalışan Suriyeli göçmenler yöredeki tarım işçiliğini daha da ucuzlatmaktadır. Ancak gündelik ücretin 20-30 TL olması tarla sahipleri açısından bir çekim alanı oluşturmaktadır.¹⁶

Şanlıurfa kentinin diğer bir özelliği, etnik köken itibarı ile bu ilde yaşayanların çoğunlukla etnik kökeni Kürt ve Arap olmalarıdır. Bu özellikleri itibarı ile Suriye'den gelen göçmenlerle bir dil ve kültür sorunu yaşanmadan bir arada yaşam sürdürmeleri mümkün olmaktadır. Gaziantep'te yaşanan ve Suriyeli göçmenlerin kamplara yerleştirilmesi ile sonuçlanan olayların Şanlıurfa'da yaşanmamasında bu etnik aidiyetin ve yakınlığın önemli rol oynadığı tahmin edilebilir. Kültürel yakınlık, aşiret ilişkileri ve tarım toplumu olmanın getirdiği rahatlık, yörede dini değerlerin önem taşıması Suriyeli göçmenlerle yaşanması muhtemel gerginlikleri azaltmaktadır.

Şanlıurfa hem Suriyeli hem yerli işgücüne iki sektörde istihdam sağlamaktadır. Bunlardan biri ve en önemlisi inşaat diğeri ise toptan ve perakende ticarettir. Bu iki sektörün işyeri sayılarına göre oranı tüm işyerlerinin yüzde 48'ini oluşturması dikkat çekicidir. (İŞKUR 2014: 11). Bu konuda bir görüşmeci şöyle bir değerlendirmede bulundu:¹⁷

“Denetlediğimiz inşaatlarda çalışan Suriyeli var. Bu sektörde yoğun olarak çalıştırılıyorlar. Örneğin denetlediğimiz 250 okul inşaatı bir yıl içinde bitirildi.

¹⁶ Göç İdaresi tarafından yaptırılan Mevsimlik Tarım işçiliğinde yabancı göçmenlere ilişkin araştırmanın sahada yapılan gözlemleri ve yapılan mülakatlar bu bilgiyi doğrular niteliktedir.

¹⁷ 17.04.2015 İ.B. ile yapılan görüşme notları

Bu kadar işi sadece yerli iş gücünün çıkarması mümkün değil. Bu işlerin yapımını yerli işçiler yanında Suriyeliler de çalıştırdı.

Nedeni onlara ödenen ücretlerin ucuz olması ve hiç bir talepte bulunmamaları. Bazıları şantiyelerde yarı bitmiş dairelerde kalıyorlar. Onların varlığı genelde ücretlerin düşmesine neden oluyor. Ustalar günde 40 TL alıyor. Yerli ustalar ise 50-90 TL arası ücret alıyor. İşçi 30 TL yerli 40-50 TL ücret alıyor. Ustalar düz işçi olarak çalışmaya razılar. Gerçi buraya gelen herkes kendini usta olarak tanıtıyor. İnşaat işine ilkin çok acemice başladılar. Ardından işi öğrendiler.”

İnşaat sektörü Suriyeli göçmen işçilerin ücretli olarak en yoğun çalıştıkları alanı oluşturmaktadır. Ancak bu sektörde yapılan bütün işler vasıfsız emek gerektirmediği için ince ve zor işlerin yapımı bu işçilere verilmemekte olduğu görüşmecilerce ifade edilmektedir. Suriyeli inşaat işçisi ile yerli inşaat işçisi arasındaki farkın zor koşullarda çalışmayı kabullenmek olarak görülmektedir. Bu duruma karşılık usta ve vasıf gerektiren işlerde, örneğin taş işçiliğinde, Suriyeli ustaların gündelik ücretlerinin yerli işçiden farklı olmadığı belirtilmektedir.

Şanlıurfa’da çalışma hayatı sadece bağımlı çalışan işçilerden değil, bağımsız işyeri açan Suriyeli göçmenlerden de oluşmaktadır. Küçük esnaf olarak berberlik, bakkal işletmecisi, seyyar satıcılık, kuyumculuk yapan işyerleri bulunmaktadır. Bu işyerlerinin çoğunlukla Suriyeli göçmenlere hizmet verdiği görülmektedir. Çay, kahve ve benzeri temel ihtiyaç maddeleri bu dükkânlarda Suriye’den getirilerek satılmaktadır. Hazırlanan ve bölge içinde satılan ekmekler yerine kendi üretimleri ekmeleri almak isteyen geniş bir Suriyeli topluluğu bulunmaktadır. Aşağıdaki fotoğraf Suriye’den malların satıldığı bir dükkânı göstermektedir.

Şanlıurfa kent merkezi Suriyeli göçmenlerin en fazla görünür olduğu illerden biri olduğu izlenimi taşımaktadır. Bu bölgenin sınır bölgesi olması, sınırın hemen yanı başındaki köylerle olan akrabalık ilişkileri, kültürel bazı benzerlikler bu bölgedeki göçmenlerin görünürlüğüne sağlamıştır.

Bunların dışında göçmenlerin iş piyasalarına katılımları konusunda çalışma yapan bazı kurumlar da vardır.¹⁸ Bunlardan örneğin Rızık Ofisi göçmen işçilere yönelik yaptığı çalışmaları şöyle tanımlamaktadır: “İş arayanların mesleki yeterliliklerini geliştiren ve onlara iş fırsatları bulma amaçlı ve istihdama yönelik, kâr amacı gütmeyen bir kurum”. (www.rizkofice.com) Bu kurum sadece Şanlıurfa’da kendilerine başvuran 13 bin Suriyeli göçmenin 3000’den fazlasına istihdam sağladığını bildirmiştir. Bu kurum yetkilileri ile yapılan görüşmede Suriyeli göçmenlere iş konusunda yardım ettiklerini, Türkiye’nin her tarafından gelen iş taleplerini toplayıp bunları ilgili buldukları göçmenlere ilettiklerini, onların iş bulmaları dışında ücretlerini almamaları halinde destek olduklarını açıklamışlardır. Suriyeli göçmenlerin çok uzun saatlerde çalışmak istemediklerini, ama iş bulunmadığı için mecbur kaldıklarını, gelen göçmenlerin çoğunun eğitim düzeylerinin düşük olması nedeniyle iş bulmakta zorlandıkları açıklanmıştır.

Şanlıurfa’da inşaatlar dışında Suriyeli göçmenlerin çalışma alanlarından biri de tarım işçiliği olmaktadır. Geniş toprak mülkiyeti ve makine ile pamuk toplama olmasına rağmen ucuz işgücü olması nedeni ile çiftçiler tarafından tercih edildiği aktarılmaktadır. Bu konuda Şanlıurfa Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı Ali Rıza Türkmen şu değerlendirmeyi yaptı:¹⁹

Mevsimlik tarım işçiliğinde Suriyelilerden önce, onların yerine Urfalıların çalışıyordu. Urfalılar 50 TL yevmiye isterken, Suriyeliler 20 ila 30 TL’ye aynı işi yaptıklarından zaman zaman Suriyelilerle yerli işçiler arasında gerilim oluyor. Ayrıca Suriyeli Göçmenlerin bu bölgeye gelmeleri ile Urfalıların başka illere geçici tarım işçisi olarak gidişini de arttırdı.

Mardin

Suriyeli göçmenlerin sınır illeri içinde en az ikamet ettiği tahmin edilen Mardin’de yaklaşık 70 bin civarında kayıtlı Suriyeli göçmen olduğu İçişleri Bakanlığı verilerinden anlaşılmaktadır (ORSAM 2015: 15). Bu göçmenlerin Mardin ili sınırları içinde 2 çadır kentte konaklayanların sayısı Kasım 2014 verilerine göre 2.881 olarak belirtilmektedir (AFAD brifingi).

¹⁸ Suriye Forumu adlı bu organizasyon, muhalif Suriyeli iş adamları tarafından maddi olarak desteklenen ve ÖSO ile ilişkili bir kurum niteliğindedir. Forumu bağlı olarak çalışan İhsan Yardım Derneği, Suriye Medya, İmran Stratejik Araştırmalar Merkezi, Pusula Eğitim Geliştirme Merkezleri bulunmaktadır. Bunların dışında Forumun stratejik ortaklarından biri de Rızık adlı Şanlıurfa’da 2014 yılında kurulmuş bir istihdam ofisidir.

¹⁹ Onur Can Ülker Saha Tasarım Raporu görüşme notları 2015 Haziran

Öte yandan Mardin iline ait işsizlik verileri 2011 sonrası yüzde 20 civarında seyretmektedir. Bu yüksek işsizlik oranı Türkiye ortalamasının çok üzerinde ve ilk sıralarda bulunmasına yol açmaktadır.

Mardin’de iş piyasası hakkında bilgi veren iki görüşmeci ile yapılan mülakatta, aşağıdaki ifadelere rastlanmaktadır.²⁰

“İşverenlerle yapılan işgücü anket çalışmaları sırasında çalıştırmak için elemana ihtiyaçlarının olmadığını ifade ettiler. Oysa Suriyeliler gelmeden önce işverenler bizden işçi talebinde bulunuyorlardı. Suriyelilerin gelmesiyle iş piyasası doygunluğa ulaştı. Suriyeli mültecilerin gelmesiyle yerli işçilerin işsizlik oranında artış oldu. Yaptığımız işgücü anketleri sonuçları bunu teyit etmektedir. Anket çalışması sırasında işverenlere kaç işçi çalıştırdıklarını sorduğumuzda bize sigortalı mı sigortasız mı diye yanıtlıyorlar. İlk cevap vermek istemiyorlar ama sonra detaylı bir şekilde anlatıyorlar. Bu durum organize sanayi bölgesinde açıkça gözlemlenebilmektedir. Suriyelilerin kaçak çalışmayı kabul etmeleri işverenlerin yerli işçilere karşı ellerini güçlendiriyor. Ama yerli işçiler İŞKUR’a tepki duyuyor. Suriyelilere karşı sadece onlar geldi bizi işten çıkardılar şeklinde sitem ediyorlar. Ayrıca Suriye’de olup biteni yakından takip ettiklerinden ve buraya gelenlerin neler yaşadıklarını bildiklerinden Suriyelilere karşı fazla tepkili değiller. Bölgede kaçak çalışmaya bakış açısı daha esnek, göz yumuluyor. Kaçak işçi çalıştıran işyerlerine karşı toleranslı davranılıyor, para cezası kesilmiyor.

Yukarıda belirtilen çerçevede Suriyeli göçmenlerin vasfı düzeyi düşük işlerde ve yerli işçilerin yapmak istemedikleri işlerde istihdam edildiği anlaşılmaktadır. Bu işlerde güvencesiz çalışmanın en büyük riski iş kazasına uğranması halinde göçmen işçinin iş kazası sonrası bildirim yapılmamasıdır. Böylece iş kazası geçiren işçinin hiç bir sosyal hakkı olmadığı gibi tedavi hizmetinden de yararlanması söz konusu değildir. Bir görüşmecinin ifadesi bu konuda şu şekildedir:

“Diyelim işçi çalışırken bir parmağını makineye kaptırdı. Bu iş kazasını bildirip başına iş açacağına, kalan dokuz parmağıyla çalışıp ekmeğini kazanmayı tercih ediyor. Ayrıca iş kazasının bilinmesi ne işverenin ne de işçinin işine geliyor. Böyle bir durumda işveren kaçak işçi çalıştırmaktan para cezası alacak işçi de kaçak çalışma suçundan ceza alacak veya en azından sınır dışı edilme tehdidi ile karşı karşıya kalacak”

Mardin bölgesinde çalışan Suriyeli göçmen işçiler ağırlıklı olarak Arap kökenli olduğu anlaşılmaktadır. Kürt kökenli olanların savaş nedeni ile Suriye’de kaldıkları aktarılmaktadır. Suriyeli göçmenlerin diğer illerde benzer biçimde kendileri veya akrabaları yardımı ile iş buldukları anlaşılmaktadır. Çalışma konusunda dil sorunu çok fazla çekmedikleri, bölge insanının Arapça ve Kürtçe

²⁰ 6.04.2015 tarihli F.P ve B.B ile yapılan mülakat notları

bilmesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Mardin içinde yapılan görüşmelerde ortaya çıkan ortak kanı Suriyeli göçmen işçilere karşı örtülü bir hoşgörünün varlığına ilişkindir. Bu konuda bir görüşmeci şu şekilde bir değerlendirmede bulundu:²¹

“Bir keresinde Valilik işverenlerle yaptığı bir toplantıda şöyle bir telkinde bulunuldu: bu insanlar orada burada hırsızlık yapıp suça karışacaklarına kaçak çalışsınlar daha iyi. Yani kaçak çalışmalarına göz yumuluyor. Aynı şekilde işyeri denetimlerinde kaçak Suriyeli işçilere rastlansa da görmezlikten geliniyor. İşyerinde çalışan işçilerin % 30'a kadar olanlar Suriyeli ise göz yumuyoruz, cezai işlem uygulamıyoruz.

Küçük çaplı işlerde, örneğin müstakil ev inşaatında çalışanların neredeyse tümü Suriyeli, çünkü bu tür işlerde götürü şeklinde inşaatın tümünü alıyorlar. Suriyelilerin kaçak çalışması sosyal huzursuzluk yaratıyor. Yerli işçiler bu konuda yazılı ihbarda bulunuyorlar. Birçok ihbar bize ALO 170 şikâyet hattıyla yapılıyor. Falan inşaatka kaçak işçi çalıştırılıyor şeklinde. İşimizi elimizden alıyorlar şeklinde şikâyette bulunuyorlar. Bu ihbarları yapanların çoğu yerli işçiler. Yaptıkları yazılı ihbarlarda veya bize yaptıkları başvurularda işverenler Suriyelileri çalıştırıyor, bize iş vermiyorlar diye sitem ediyorlar. Ama biz konuda hiçbir şey yapamıyoruz. Örneğin bir süre önce polis eşliğinde bölgede yaptığımız işyeri denetlemeleri sırasında inşaatlarda kaçak çalışan üç yüze yakın Suriyeli tespit ettik. Üzerlerinde kimlik belgesi olmadığından onların hakkında veya işyeri hakkında hiçbir işlem yapamadık.”

Mardin'de iş piyasasına dâhil olan göçmenlerin arasında vasıf düzeyi yüksek kişiler bulunmaktadır. Ancak bu kişilerin çalıştıkları işler onların vasıf düzeyi ile ilgili alanlar değildir. Bunun dışında az sayıda Suriyeli göçmen Mardin'de yatırım yapmaktadır. Örneğin Mardin'in Midyat ilçesinde kurulu bir hayvan çiftliği, Kızıltepe'de bazı küçük market ve lokanta türü işyerleri Suriyeli göçmenler tarafından yönetilmektedir.

İstihdam Piyasaları ve Suriyeli Göçmenlere İlişkin Bazı Sonuçlar

Burada ele alınan görüşler bir iç savaş ve neden olduğu sorunlarla bağlantılı olarak Türkiye'ye gelmek zorunda kalan Suriyeli göçmenlerin iş piyasaları üzerindeki muhtemel etkilerini kavramak üzerine kaleme alınmıştır. Etki alanı ve yoğunluğu nedeni ile Suriye ile sınırı oluşturan beş kent bu çalışmanın alanını oluşturmuştur. Aşağıda belirlenen ana noktalar iş piyasalarına dönük olmakla birlikte kültürel ve toplumsal etkilerden ayrı ele düşünülmemelidir.

²¹ 8.04.2015 tarihli A.B ve M.B ile yapılan görüşme notları

- Suriyeli göçmenlerin emek arzı açısından homojen bir grup oluşturmadıkları, kırsal kökenli ve vasıf düzeyi düşük göçmenler olduğu kadar kent kökenli ve belirli vasıflara sahip yüksek eğitilmiş olanları da bulunmaktadır. Bu itibarla Suriyeli göçmenlerin çalışma yaşamına katılımı sadece buldukları yörenin ihtiyacı olan, yani yerli işçilerin yapmak istemedikleri işleri yapan işçiler olarak görmek oldukça hatalı sonuçlar vermektedir.
- Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye düzensiz giriş ve çıkışlarından kaynaklı herhangi bir hak ve güvenceye sahip olamayışları onları özellikle inşaat ve tarım sektörlerinde ucuz işgücü kaynağı haline sokmaktadır. Bölge içinde ucuz işgücü kaynağı oluşması yerli işçilerle aralarındaki gerginlik ve çatışma riskini giderek daha yükseltmektedir.
- Türkiye'ye gelen Suriyeli göçmenlerin buldukları ve ikamet ettikleri yerler onların sınıfsal ve ekonomik konumları ile yakından ilişkili olmaktadır. Muhtemelen en alt gelir düzeyine sahip göçmenleri kamplar içinde konumlandığı anlaşılmaktadır. Kamplarda yerleşenler kamplar dışında ikamet edenlerin yaklaşık yüzde 20'si kadardır. İkinci alt grup kamplara çeşitli nedenlerle giremeyen ve kent varoşlarında veya kırsal kesimde kendi olanakları ile ikamet edenlerden oluşmaktadır. Bu iki grubun gelir düzeyleri arasında yakınlık bulunmaktadır. Üçüncü grup göçmen orta gelir seviyesine sahip olanlardan oluşmaktadır. Bu gruptakilerin kentlerde ikamet ettikleri, bazı apartman dairelerini gelenlerle birlikte ortak olarak kullandıkları görülmektedir. Dördüncü ve son grup göçmenin ise gelir düzeylerinin yüksekliği nedeni ile Batı ülkelerine göç ettiği veya etme hazırlığı içinde olduğunu varsaymak mümkündür.²²
- Bu dört grup göçmen için ayrı çalışma ve istihdam koşulları düzenlenmelidir. Bu göçmenlerden vasıf düzeyleri yüksek olanlarının geri dönüş olasılığı diğer göçmenlere göre daha düşüktür. Vasıf düzeyleri düşük olanların da ancak bir bölümünün geri dönüşü mümkün olabileceği düşünülmelidir. Nitekim sınır illerindeki üniversitelere devam eden Suriyeli göçmenlerin sayısında artış gözlemlenmektedir. Bunların dışında Türk dilini öğreten özel ve kamusal kurslardan yararlanan çok sayıda göçmen bulunmaktadır. Bu itibarla Suriyeli Göçmenlerin geldikleri topluma entegrasyonu önem taşıyan bir unsur olarak görülmektedir.
- Suriyeli Göçmenlerin geldikleri sınır illerinin birbirlerinden farklı sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri bulunmaktadır. Gaziantep ve Şanlıurfa bu anlamda bölgenin iki tipik kentidir. Gaziantep Suriyeli göçmenlere yaklaşımı oldukça faydacı bir metropol refleksi ile yaklaşırken, Şanlıurfa göçmenlere “Ensar” geleneği çerçevesinde yardımcı bir tarz da yaklaşmıştır.²³ Bu geleneğe rağmen Suriyeli

²² Son aylarda basın yolu ile izlenen tabloya göre Ege ve Akdeniz'de yakalanan ve kazaya uğrayan çok sayıda göçmen içinde Suriyeli olanların sayıca fazlalığı gelir düzeyinden bağımsız olarak Avrupa'ya geçmeye çalışanları göstermektedir.

²³ Ensar geleneği İslam peygamberine ve yakınlarına Medine kentinin yardımcı olması anlamında kullanılan bir hoşgörü anlayışıdır.

göçmenlerle yerli halk arasında zaman zaman çatışmalar yaşanmakta, ancak Gaziantep'te olduğu biçimde göçmenlerin kamplara gönderilmesi söz konusu olmamaktadır.

- Suriyeli göçmenlerin ancak küçük bir bölümü ülkede ticari ve sınaî şirketler kurmuş ve çalışma izinleri almışlardır. Bu şirketlerin bir bölümünde Suriyeli göçmenler istihdam edilmektedir. Çalışma izinleri olan Suriyeli göçmen sayısı çok düşüktür. Yasalaşması beklenen yeni yabancılar çalışma yasası Suriyeli göçmenlerin çalışma izinlerinde kolaylaştırıcı unsurlar taşıması beklenmektedir. Ancak bu konuda belirli teşviklerin öngörülmesi gerekmektedir.
- Suriyeli göçmenlerin önemli oranda kadın ve çocuklardan oluşan bir grup oluşturması iş piyasaları açısından diğer bir kırılma noktasıdır. Bu istismara konu olanların kentlerde dilencilik yapması, kadınların ikinci eş olarak satılmaları, yeni dünyaya gelen çocukların “vatansız” olmaları ve eğitimleri konusunda ciddi sorunları barındırmaları buldukları bölge içinde yeni sorunlar çıkarmaya hazır unsurlar haline getirmektedir.
- Suriyeli göçmenlerin bir bölümün de bağımsız olarak çalıştıkları görülmektedir. Bunların daha çok küçük esnaf olarak faaliyet göstermeleri aynı alanda faaliyet gösteren yerli esnaf için ciddi bir rekabet sorunu oluşturmaktadır. Bu yeni göçmenlerin vergilenmeleri konusunda gösterilen hoşgörü gerginlik unsuru olmaya aday gözükmektedir. Bu işyerlerini işletenlerin dil bilgileri nedeni ile onlardan alışveriş yapanlar da kendi vatandaşları olmaktadır. Bu ve benzeri örnekler çoğu zaman Türkiye'den Almanya'ya giden işçi göçünü ve orada oluşturdukları ticaret ağlarını akla getirmektedir.
- Sonuç olarak, Türkiye'ye gelmek zorunda kalan Suriyeli göçmenlerin savaştan kaçma dışında insani yaşam koşullarının kaybolması nedeni ile burada olduklarını biliyoruz. Türkiye'nin son dönemde yönettiği dış politika bu ülkeden daha fazla göçmenin gelişinde tayin edici olmuştur. Bu göçmenlerin iş piyasalarına katılmalarının ortaya koyacağı başta gelir ve sosyal güvenlik ve insanca yaşam gibi hakların merhamet cömertlik ve komşuya yardım gibi değerlendirilmemesi gerekir. Bu nedenle yapılacak düzenlemelerin hak temelli olarak ele alınması ve Suriyeli göçmenlerin diğer yurttaşlarla eşit haklara kavuşturulması zorunluluğu ülke içinde muhtemel çatışma alanlarını azaltması için gerekli olacaktır.

KAYNAKÇA

AFAD brifing notları, Kasım 2014

AFAD (2013), Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar Saha Araştırması Sonuçları.

Akdeniz E. (2014) *Suriye savaşının gölgesinde Mülteci İşçiler*, Evrensel Yayınları, İstanbul.

Aktaş M.T.(2015) “Ücret odaklı Uluslararası İşgücü Hareketliliğinin İşgücü Piyasalarına Etkileri”, Göç ve Mültecilik özel sayısı TESAM 2015/2

Aslan, M (2013) “Les Ouvriers Saisonniers kurdes travaillant a la cueillette des noisette en Turquie “ *Revue Hommes et Migrations* 1301 Janvier, Fevriers Mars

Çağaptay S. (2014), *The Impact of Syrian Refugees on Southern Turkey*, The Washington Institute for Near East Policy.

Çolak Y. (2015), Yeni Teşvik Sistemi ve Şanlıurfa “Karacadağ kalkınma Ajansı”

Erdoğan M. (2014), *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul Ve Uyum Araştırması*, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi Raporu

Gaziantep Sanayi Odası “Ekovizyon 2014”, Gaziantep'in Ekonomik ve sosyal Göstergeleri.

İŞKUR (2014), Şanlıurfa İşgücü Piyasası Analiz Raporu

Kanat K. Buğra ve Üstün K. (2015) *Turkey's Syrian Refugees: Toward Integration* SETAV, Ankara.

Kirişçi K. (2014), Misafirliğin ötesine geçerken: Türkiye'nin “Suriyeli Mülteciler” Sınavı, USAK (çev: S. Karaca).

ORSAM –TESEV (2015) “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri”, Rapor No: 195.

ORSAM (2015) “Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye ekonomik etkileri: Sentetik bir modelleme”,Rapor no: 196

TÜİK Nüfus ve Konut Araştırması, 2011.

Özerdem A. (2015), Turkey urgently needs to integrate its Syrian refugees

<http://theconversation.com/turkey-urgently-needs-to-integrate-its-syrian-refugees-35984> erişim: 22/05/2015

SABR İstatistik Araştırmaları ve Kamu Politikaları Merkezi MDN (2015), Suriyeli Türk Uyumu.

TÜİK. İl bazında işgücü göstergeleri (2011, 2012, 2013 yılları)

TÜİK. Seçilmiş Göstergelerle Kilis 2013.

Uluslararası Ortadoğu Barış Araştırmaları Merkezi IMPR (2012), “Türkiye ile Suriye Arasındaki Krizin Hatay ve Gaziantep ekonomileri üzerine etkileri” Rapor no: 12